

František Bartoš a naše doba

Jiří Severin připomíná sto let od úmrtí zlínského národopisce, pedagoga a jazykovědce Františka Bartoše

Zlín - V roce 2006 uplynulo sto let od úmrtí mladovského rodáka národopisce, pedagoga, jazykovědce a propagátora vesnické kultury Františka Bartoše. V širším slova smyslu zkoumal to, čemu dnes říkáme volnočasové aktivity, amatérská, neprofesionální nebo zájmová kultura. Už tenkrát, před více než sto lety, vyslovoval starost nad osudem těchto činností, které byly tenkrát součástí denního životního rytmu. A nebyl sám. Obavy osobnosti naší kultury se týkaly možnosti zániku lidové písně nebo přinejmenším její přeměny ve výlučnou činnost zájmových skupin. Hudebnost mizela postupně z denního života venkovského obyvatelstva a písničky se přesouvaly do kroužků studentů a intelektuálů... Ztepilí doktoři v čizmách vy, ej kantorky v sukničce rudé, až vy tady jednou nebudete, co z toho folkloru zbudne!, výstižně parafrázuje tento jev jeden souborový verš.

Výročí

Nešlo však jen o folklor. Život venkovské kultury obohacovaly pěvecké sbory, divadelní soubory, Sokol, Orel, okrašlovací a vlastenecké spolky a mnohé další dobrovolné aktivity. Nebylo téměř týdne, aby neprobíhala nějaká kulturně-spoločenská akce. Dobře se to dá vyčíst z archivních materiálů. Tento stav činnorodého provozování kultury trval až donedávna a zdálo se, že obavy jsou zbytečné. Zhoršení nastalo až nedávno a vztek Františka Bartoše se začíná nahnávat. Abych toto tvrzení mohl potvrdit, pokusím se na několika příkladech doložit, jak tomu bylo dříve...

František Bartoš popisuje, že když navštěvoval farní školu ve Zlíně, měl každý žák za povinnost učit se hrát na dva hudební nástroje, jeden z nich byly housle. Tento trend zvyšující se hudebnosti pokračoval i v dalších letech. V polovině minulého století existovalo na území našeho kraje a v jeho nejbližším okolí pět velkých amatérských symfonických orchestrů, Slovácká filharmonie v Uherském Hradišti, Hanácký v Kroměříži, Valašský symfonický orchestr ve Valašském Meziříčí a další v blízkém Kyjově a Hodoníně.

Kdybychom chtěli vyjmenovávat pěvecké sbory a divadelní spolky, museli bychom jít ne do desítek, ale stovek. Literární bratrstva, další kulturní jevy, sahají až do šestnáctého

S BARTOŠEM SE SEZNÁMILI I DĚTI. Knihovna Františka Bartoše ve Zlíně připravila v uplynulém roce k Bartošovu výročí řadu programů. S jeho dílem a životem se seznámili i žáci základních škol.

ILUSTRAČNÍ FOTO: ARCHIV MAF A

století. Nejstarší je kroměřížské z roku 1539 a zlínské z roku 1593. V Holešově možná už v roce 1506. Vedle těchto, řekněme amatérských činností, byla zde i seskupení polo-profesionální, zejména na našich zámcích. Byla to zámecká divadla a zámecké orchestry...

Z devatenáctého století je poměrně dobře známa zámecká hudba a divadlo na zámku v Bystřici pod Hostynem. V italských operách zde účinkovala i děvčata z okolních vsí. Podobně tomu bylo na zámcích v

Buchlovicích, Lešně u Zlína a jinde. Zámecký orchestr v Bojkovicích měl čtyřicet osm členů. Tyto známější orchestry jezdily často na soutěže a zúčastnily se i uměleckých turné do jiných krajů. Zvláštním fenoménem byly lidové mše, zejména na Valašsku a hanácké opery, jejichž autory byli povětšinou místní velmi aktivní kantóři. Pravda, mělo více času, nebyli tolik zavaleni ani administrativou ani jinými zbytečnostmi. Ani církev nebyla tak přísná, jako je nyní, pokud jde o muzicirování v

koste. Mše byla hudební produkcí za účasti celé dědiny. Všichni hráli buď na hudební nástroje, nebo zpívali nebo napodobovali různé zvuky z přírody. A tak se ozývali ptáci, vrkali holubi, kukaly kukačky, bučel vůl, mečely ovce, kokrhali kohouti. Při této živelné mši používali všelijaké píšťalky, hliněné a dřevěné páčky, kladívka, železka. Ozýval se zpěv sýkorek, pipání kuřat a do toho zpěv a hudba. Kam se hrabe americký gospel.

Když ve dvacátých letech proved-

la Slovácká filharmonie v Uherském Hradišti Mou vlast a Českou píseň, měl orchestr sto dvacet členů a pěvecký sbor osm set pěvců, vesměs z okolních obcí. Jak vidíte, nešlo zdaleka jen o folklor a venkovské kultuře.

Kam se poděly spolky?

Kam zmizely všechny ty divadelní soubory, pěvecké sbory, orchestry. Vždyť nebylo neobvyklé, že obec měla dva i tři divadelní soubory (Rataje), několik kapel (Nivnice, Vlčnov, Bynice), dva i tři pěvecké sbory. Na Vsetínku nebylo vsí, která by neměla divadelní soubor. Některé měly při divadle i komorní orchestry. Ve větších obcích bývaly i smyčcové, později jazzové kapely (Halenkovice). Kdo ještě ví, že v letech 1923-31 hrál velký orchestr složený z hudebníků z Valašska a Slovácka celoročně v USA. S velkým úspěchem. To byla propagace cestovního ruchu! Americký rozhlas jim natočil tenkrát i velice úspěšnou gramodesku.

Klub kultury ve Zlíně měl ještě před třiceti lety jedenapadesát různých kolektivů a dva tisíce aktivních členů a na ně navázaných tisíců návštěvníků. Podobně tomu bylo i v jiných městech. V Polešovicích ve třicátých letech dbali o hudebnost děti tak, že každému dítěti, které chtělo hrát na hudební nástroj, zakoupili ho z obecního rozpočtu. My se sice právem chlubíme „zuškami“, ale v mnoha zemích je povinností každé základní školy mít školní orchestr a u obcí existují obecní kapely téměř jako pravidlo.

Lidé naší doby nehledají kulturu, stačí jim mnohdy pokleslá zábava. Naštěstí ne všem. Jsou mista, na která moje skepse neplatí. Zaplatí pánbůh za ně. Někdy stačí síkovný starosta či několik zapálených dobrovolníků. A pak se daří. Treba v Uherském Hradišti, Kroměříži, Valašských Kloboukách, Rožnově, Bystřici pod Hostynem, Valašském Meziříčí, ale i v menších městech, v Hluku, Vlčnově, Strání, Hvozně, Modré, Horní Lidči. Ať promlouvá, kterým jsem nejmenoval, je jich více, ale stále málo.

I tak jsou ale aktivní kulturní činnosti ve srovnání s dřívějšími dobami popelkou. Nenechme se zmást počtem festivalů a přehlídek.

Kdysi Leoš Janáček napsal, že hledal na sáčcích zbytky hornické

■ František Bartoš

Narodil se 16. března 1837 ve Zlíně-Mladově, zemřel 11. června 1906 tamtéž.

Byl významným moravským národopiscem, folkloristou, pedagogem a jazykovědcem.

Téměř třicet let působil v Brně, nejvíce na Slovanském gymnáziu.

Pracem o lidových zvycích a obyčejích, o lidovém léčení, pověrách apod. se stal zakladatelem moravské etnografie a folkloristiky.

Ve sbíratelské činnosti navázal na dílo Františka Sušila a vydal tři soubory moravských a slezských písní i s nápěvy.

S jeho pedagogickým působením souvisí i zpracování čítanek a příruček pro střední školy a činnost editoři.

Napsal díla Dialektologie moravská, Naše děti, Národní písně moravské nově nasbírané, Kytice písní moravských, Národní písně moravské, Dialektologický slovník moravský, Deset rozprav lidopisných, Lid a národ, Moravský lid, Stručný přehled dějin literatury české doby staré a střední a Malá slovesnost.

Od 1. ledna 1996 nese jeho jméno krajská knihovna ve Zlíně.

pisně a našel pouze zamračené a navšvané horníky. Někdy se mně zdá, že se některé naše vesnice změnilly v šachty.

Stále máme více Svandů dudáků a Vocilků a méně Bartošů. Životní ideály se posunují od Bartošova romantismu k zhrublému praktikismu. Změní systém výchovy ve školách, změní daňový systém, změní celkové klima není věc jednoduchá a může trvat celou generaci. Ostatně některé země si tím už prošly (Rakousko) a podarilo se. Bohuslav Martinů kdysi konstatoval: „Máme velké štěstí, že jsme měli ještě poslední možnost potkat lidovou kulturu, neovdatně aktivní s příchodem industriální společnosti.“

Odklon od aktivního spoluytváření kultury k její pasivní spotřebě je zřejmý. Když František Bartoš vyslovoval obavy ze zániku venkovské (myslím tím zájmové) kultury, vim už, co tím míní. Myslím na naši dobu.

JIRÍ SEVERIN

Autor je kulturním pracovníkem

■ Programy kin, divadel, klubů a výstav

TAJEMNÉ OBRAZY. Magické obrazy Zdenka Hajného můžete vidět ve vsétninském zámku. FOTO: MAF A - JAN KARÁSEK

HOLEŠOV

HOLEŠOVSKÁ GALERIE

nám. E. Beneše 24, tel. 573 397 042

Společnost 17,00

Potomci lidí 19,30

Volné sdružení výtvarníků Moravy Amaret

Trvá do 20. ledna

NAPAJEDLA

KINO NAPAJEDLA

Na kapli 459, tel. 577 944 247

KROMĚŘÍŽ

Čas

19.30

ROŽNOV POD RADHOŠTĚM

KINO PANORAMA

Bezručova 838, tel. 571 654 727

Roc (c)k podvratáků 17,30, 20,00

VÝSTAVNÍ SÁL SUŠÁK

Valašské muzeum v přírodě

Dřevo vypráví

Plastiky lidových tvůrců

Trvá do 10. ledna

UHERSKÉ HRADIŠTĚ

KINO HVĚZDA

nám. Míru 951, tel. 572 553 765

Spáchnutej 15,30

Potomci lidí 17,30

Blo Ráj 20,00

SLOVÁCKÉ DIVADLO

Tyršovo nám. 480, tel. 572 554 455

Donah! 19,30

KLUB KULTURY

Hradební 1198, tel. 572 430 426

Novoroční koncert 19,30

SLOVÁCKÉ MUZEUM

Smetanovy sady 179, tel. 572 551 370

Aztéckové a civilizace starého Mexika

Trvá do 25. února

Režábí František Gajda ze Strážnice

Trvá do 4. února

UHERSKÝ BROD

KINO MÁJ

nám. 1. máje 2057, tel. 572 633 785

Asterix a Vikingové 17,00

VOLVER. Nový snímek španělského režiséra Pedra Almodóvara Volver uvádí kino Máj v Uherském Brodě. Hlavní roli si zahrála Penélope Cruzová. FOTO: ARCHIV

Volver

19.30

GALERIE PANSKÝ DŮM

Kauniova 77, tel. 572 634 802

Když řinčí zbraně

Trvá do 7. ledna

Trvá do 11. února

Antonín Gavlus - obrazy

Trvá do 14. ledna

VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ

KINO SVĚT

Nábořežní 268, tel. 571 622 766

Eragon 16,30

Borat 18,30, 20,15

VELKÉ KINO

nám. Práce 2511, tel. 577 432 936

Eragon 17,00

Dábel nosí Pradu 19,30

MALÁ SCÉNA - KINO CHARLIE

Štefaníkova 91

Čas 19,30

MUZEUM JIHOVÝCHOD. MORAVY

Zámeček Zlín

Půjdem spolu do Betléma

Trvá do 6. ledna

Šťastné a veselé Vánoce

Trvá do 21. ledna

ZÁMEK KINSKÝCH

Zlín